

ζωντανή αὐτὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, κ' ἐστερήθη ἔκτοτε ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία τοῦ θείου αὐτοῦ ὀργάνου, δι' οὗ τόσον φῶς καὶ τόση θερμότης θά ἐχύνετο εἰς τὸν κορμὸν αὐτῆς, ὥστε θά ἦτον ἴσως σήμερον διάφορος ἡ ἱστορία τῆς, καὶ τόσον δὲν θά ἐξέμενεν ὀπίσω τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἀφοῦ καὶ εἰς ἐκεῖνα ἡ μὴ καταφρόνησις, ἀλλ' ἡ παραδοχὴ μάλιστα καὶ περιποίησις καὶ καθιέρωσις τῶν νέων, τῶν λαλουμένων, τῶν εἰς τὰ στόματα τῶν λαῶν ζωντανῶν γλωσσῶν μεγάλως συνήργησε νὰ χύσῃ εἰς αὐτοὺς νέαν διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ ἐλληνισμοῦ αὐτοῦ ζῶν καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ ν' ἀνοιχθῇ τὸ μέγα σχίσμα, τὸ ὅποιον κατὰ μεγίστην δυστυχίαν ἀπὸ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἔχει χωρίσει τοὺς ἀλίγους λογίους ἀπὸ τὸν πολλὸν ἐλληνικὸν λαόν, ὅστις ἔμενεν οὕτω κυλιόμενος εἰς νύκτα φοβερὰν καὶ διαρκή.

Ἡ ζῶσα γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ἡ γλῶσσα, ἥτις ἔχει ἀπαράλλακτα τὸ αὐτὸ διακαίωμα υπάρξεως ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι γλῶσαι τῶν εὐρωπαϊκῶν κοινωνιῶν, αὕτη, λέγομεν, ἡ γλῶσσα ὀνομάζεται ἀπὸ τινος μὲν ὁμιλουμένη ἡ καὶ ὁμιλουμένη, ἀπὸ ἄλλους δὲ καὶ ὁμιλημένη. Ἐνῶ φαίνεται ὅτι μετὰς ὀνομασίας ταύτας πρόκειται περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος καὶ περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐπόψεως αὐτοῦ, δὲν ἔχει ὅμως οὕτως. Ὅπισθεν καθεμιᾶς ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς λέξεις κρύπτεται διάφορος περὶ γλώσσης δοξασία καὶ διάφορος σχολή. Ἡ πρώτη λέξις μάλιστα εἶναι ὀνομασία καὶ συνάμα διαικίωσις τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ, ἡ ἄλλη λέξις εἶναι ὀνομασία ἐπίσης, ἀλλὰ καὶ καταδίκη καὶ σχεδὸν καταφρόνησις αὐτῆς.

(Ἀκολουθεῖ)

Π. ΒΕΡΓΩΤΗΣ.

ΠΕΡΙ  
ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ  
ΑΥΤΟΥ  
ΥΠΟ  
Δ. Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ

Εἶνε ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἡμῶν σοφῶν προγόνων πολλάκις μαρτυρηθεῖσα καὶ ὑπὸ τῆς πείρας καὶ τῆς ἱστορίας ἐπιβεβαιωθεῖσα, ὅτι τὰ ἔθνη ἐκεῖνα προάγονται καὶ εὐμεροῦσιν, ἐν οἷς ὑπάρχουσι νόμοι δίκαιοι καὶ κατάλληλοι, καὶ ὅτι τὸ συντελεστικώτερον μέσον πρὸς συγκράτησιν πολιτείας καὶ εὐημερίας τῶν κοινωνιῶν εἶνε ὁ πρὸς τοὺς νόμους σεβασμὸς καὶ ἡ θρησκευτικὴ πρὸς αὐτοὺς ἀφοσίωσις. Ἀμυπρότατον τοῦτου παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ἐν μὲν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἡ Σπάρτη, ἐν δὲ τῇ νεωτέρᾳ ἐποχῇ τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος. Ἡ Σπάρτη, ἐγκολπωθεῖσα καὶ θρησκευτικῶς τηρήσασα ἐπὶ πάντα ὁλοκλήρους αἰῶνας τὴν νομοθεσίαν τοῦ Λυκούργου καὶ κατ' αὐτὴν ἀνατραφεῖσα καὶ βιώσασα, ἐφθασεν εἰς τὸ καταπληκτικὸν ἐκεῖνο σημεῖον τῆς δυνάμεως καὶ τῆς εὐημερίας, ὥστε νὰ καταστῇ τὸ φανερότερον καὶ αὐτῶν τῶν ἰσχυροτάτων βασιλείων τῆς Περσίας. Τὸ κράτος ὅμως καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτῆς διήρκεσεν ἐφ' ὅσον διετηρεῖτο ὁ πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου σεβασμὸς. Ἀλλ' ὅτε ἡ εὐπείθεια πρὸς τοὺς νόμους ἐξέλειπε, τὸ δὲ μόλυσμα τῆς ἐξαχρεώσεως καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν κατέλαβε τὴν Σπαρτιατικὴν κοινωνίαν, ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ δόξα τῆς Σπάρτης ἤρχισαν νὰ καταρρέωσιν, οἱ δὲ πολῖται ἐκείνοι, οἵτινες ἄλλοτε εἶχον ἀγακάσει τὸν μέγαν Βασιλέα νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ μέσον τῶν χρημάτων ὅπως διοχετεύσῃ τὸν πόλεμον ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατέστησαν αὐτόχρημα ἀνδράποδα.

Ἐπὶ τρεῖς περίπου ἑκατονταετηρί-

δας ἡ Σπάρτη κατεσπαράσσετο ὑπὸ τῆς διχονοίας τῶν δύο αὐτῆς βασιλέων, δι-  
αδόχων τῶν Ἑρκλειδο-Δωριέων, Προ-  
κλέους καὶ Εὐρυσθέους (1) καὶ ἕκα-  
στος τούτων προσεπάθει διὰ τῆς ραδι-  
ουρίας νὰ ἐκλύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὸ πλῆ-  
θος καὶ γίνῃ ἰσχυρότερος τοῦ ἄλλου·  
ὁ δὲ λαὸς ἀδικαλείπτως σκληρὸς μένος  
ἐκυμαίνεται μεταξὺ τῶν στάσεων αὐ-  
τῶν. Αἱ στάσεις αὗται καὶ ἡ πολιτικὴ  
ἀνωμαλία ἐξηκολούθουν μέχρις οὗ ὁ  
Λυκούργος διὰ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς  
ἀρετῆς του κατώρθωσε νὰ μετριάσῃ τὰς  
στάσεις καὶ τὰς διχονοίας, νὰ καθησυ-  
χάσῃ τὰ πνεύματα καὶ ν' ἀνυψώσῃ  
τὴν Σπάρτην εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δό-  
ξης καὶ τοῦ μεγαλείου.

Προτιθέμενοι νὰ διεξέλθωμεν ἐν τῇ  
παιδείᾳ διὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ  
μεγάλου τούτου ἀνδρὸς ἐφ' ὅσον τὰ  
στενὰ αὐτῆς ὅρια μᾶλλον ἐπιτρέπουσι,  
δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ περιγρά-  
ψωμεν καὶ τὸν βίον αὐτοῦ, ἐξ οὗ  
θέλει καταδειχθῇ πόσον δίκαιος, πό-  
σον συνετὸς, πόσον ἐπιεικὴς καὶ ἐνά-  
ρκετος πρέπει νὰ ᾔῃ ἐκεῖνος, ὅστις ἀ-  
ναδέχεται νὰ νομοθετήσῃ καὶ ἀναλαμ-  
βάνῃ τὴν ἐξάν ἐντολήν νὰ καταστήσῃ  
εὐδαίμονας τοὺς ὑπ' αὐτοῦ διοικουμέ-  
νους.

Ὁ Λυκούργος εἶλεν τὸ γένος ἐκ τῶν  
Ἑρκλειδῶν καὶ ἦτο δευτεροκόκος υἱὸς Εὐ-  
νόμου τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης, ὃν ἀπο-  
θνήσκοντα κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν στάσιν,  
ἐπελθοῦσιν ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης ἐν  
Σπάρτῃ ἀνομίας καὶ ἀταξίας, διεδέχθη  
ὁ πρωτότοκος αὐτοῦ υἱὸς Πολυδεύκης.  
Ἀποθανόντος ὅμως καὶ τούτου, παρέλα-  
βε τὴν βασιλείαν ὁ Λυκούργος, ὅστις ἀ-  
μα ἔμαθεν ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ ἀδελφοῦ  
του ἦτο ἔγκυος διεκήρυξεν ὅτι κατέχει  
τὴν ἀρχὴν οὐχὶ ὡς βασιλεὺς, ἀλλ' ὡς ἐ-  
πίτροπος τοῦ τέκνου τοῦ ἀδελφοῦ του  
καὶ θέλει τῷ παραδώσῃ τὴν βασιλείαν,  
ὃν τοῦτο ἦνε ἄρρεν· ὁ δὲ ἡ σύζυγος  
τοῦ ἀδελφοῦ του τῷ ἐπρότεινεν ὅτι δύ-

ναι νὰ διαφθεῖρῃ τὸ βρέφος καὶ ἐ-  
ξασφαλίσῃ εἰς αὐτὸν τὴν βασιλείαν· ὁ  
οὗτος συγκατετίθετο νὰ λάβῃ αὐτὴν  
σύζυγον καὶ συμβασιλεύσῃ μετ' αὐτῆς  
εἰς τὴν Σπάρτην, ὁ Λυκούργος μεγάλως  
μὲν δυσηρεστήθη καὶ ἐμίσησεν αὐτὴν  
διὰ τὴν ἀποτρόπαιον πρότασίν της, ἀλ-  
λὰ τὴν ἀγανάκτησίν του καὶ τὸ μίσος  
του ἠναγκάσθη νὰ καταπνίξῃ, καὶ προ-  
σεποιήθη ὅτι δέχεται τὴν πρότασίν της  
ταύτην τοῦ νὰ τὴν λάβῃ σύζυγον, ἀλ-  
λὰ δὲν συμφωνεῖ μετ' αὐτῆς ὡς πρὸς  
τὸν τρόπον τῆς ἐξαφάνισεως τοῦ παιδὸς  
εἰπὼν ὅτι οὐδεμία ἀνάγκη εἶνε νὰ ἐκ-  
θέσῃ τὴν ζωὴν της εἰς κίνδυνον, δι-  
αφθεύρουσα δι' ἀποβολῆς τὸ βρέφος. Τὴν  
συνεβούλευσε λοιπὸν νὰ περιμένῃ τὸν  
κατὰ φύσιν τοκετὸν, καὶ ἂν τὸ γεν-  
νηθὲν ᾔῃ ἄρρεν νὰ διευθύνῃ αὐτὸ ἀμέ-  
σως πρὸς αὐτὸν, καὶ αὐτὸς θέλει φρον-  
τίσει περὶ τῆς ἐξαφάνισεώς του.

Διὰ τούτων ὑποσχέσεων ἐπανε-  
παυσε τὴν γυναῖκα μέχρι τῆς ἐποχῆς  
τοῦ τόκου· ἀλλ' ἅμα ἔμαθεν ὅτι πρό-  
κειται νὰ γεννήσῃ ἔμψυον παρ' αὐτῇ ἀν-  
θρώπου· μετὰ τὴν ῥητὴν ἐντολήν ἂν μὲν  
τὸ τέκνον ᾔῃ θῆλυ νὰ παραδώσωσιν αὐ-  
τὸ τῇ μητρὶ του, ἂν δὲ ἄρρεν νὰ τὸ  
φέρωσι πρὸς αὐτὸν εἰς οἰανδήποτε ἐρ-  
γασίαν καὶ ἂν ᾔῃ ἐνησχολημένος. Οἱ  
ὑπηρεταὶ ἐξέτελεσαν τὴν παραγγελίαν  
αὐτοῦ καὶ τῷ παρέδωκαν τὸ τέκνον  
καθ' ἣν στιγμήν οὗτος εἰδείπνει μετὰ  
τῶν ἀρχόντων· ὁ δὲ Λυκούργος, λα-  
βὼν αὐτὸ καὶ εἰπὼν εἰς τοὺς παρευ-  
ρεθέντας «Βασιλεὺς ἡμῖν γέγονεν, ὃ  
Σπάρτιται», τὸ ἔθηκεν ἐν τῇ βασιλικῇ  
ἐδρᾷ καὶ τὸ ὠνόμασε Χαρίλαον. (2)

Ὁ Λυκούργος ἐβασίλευσεν ὀκτὼ μῆ-  
νας μεγάλως ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του  
καὶ σεβόμενος καὶ ἀγαπώμενος. Ἡ δὲ  
ἀρετὴ αὐτοῦ τοσοῦτον ἐξετιμᾶτο καὶ  
ἐθαυμάζετο ὑπὸ πάντων, ὥστε πλει-  
ότερον ἐπείθοντο εἰς αὐτὸν διὰ τὴν ἀ-  
ρετὴν του ἢ διὰ τὴν βασιλικὴν ἐξου-  
σίαν. Ἀλλ' ὁ φθόνος, ὅστις δυστυχῶς

(1) Παιον. Λακων. Βιβλ. Γ. κεφ. 4.

(2) Πρωτ. ἀρχος ἐν βίῳ Λυκούργου.

παρακολουθεῖ σχεδὸν πάντοτε τοὺς ἀληθῶς μεγάλους ἄνδρας, δὲν ἐβράδυνε νὰ παρακολουθήσῃ καὶ τὸν Λυκούργον. Τινὲς, καὶ πρὸ πάντων οἱ συγγενεῖς τῆς βασιλομήτορος, οὔτινες ἐθεώρουν ταύτην ὑπὸ τοῦ Λυκούργου προσβεβλημένην, ἐφθάνησαν τὴν δέξαν αὐτοῦ καὶ σκοπίμως ἀπέδιδον αὐτῷ τὴν πρόθεσιν περὶ ἀρπαγῆς τοῦ θρόνου, ἵνα, ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ βασιλέως, ἀποδώσωσιν αὐτῷ ὑπονοίας δολοφονίας. Τοιαῦτά τινα καὶ παρὰ τῆς γυναικὸς αὐτῆς διεδίδοντο· ὥστε ὁ Λυκούργος, δυσανασχετῶν καὶ τὸ ἄγνωστον φοβούμενος, θέλων δὲ διὰ τῆς ἀποδημίας νὰ ἐξαλείψῃ πᾶσαν ὑπόνοιαν, ἀπεφάσισε ν' ἀπομακρυνθῇ ἕως οὗ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἐνηλικιωθῇ καὶ ἀποκτήσῃ διάδοχον τῆς βασιλείας.

Ἀναχωρήσας λοιπὸν μετέβη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν εὐνορουμένην καὶ ἐλευθεράν Κρήτην, ὅπου ἐσχέτισθη μὲ τοὺς ἐνδοξοτέρους τῆς νήσου ἄνδρας, ἐμελέτησε τοὺς νόμους αὐτῆς καὶ παρέλαβεν ἐξ αὐτῶν ὅσα τῷ ἦσαν ἀρεστά ὅπως μεταφέρῃ καὶ χρησιμοποίησιν ταῦτα εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα. Ἀκολουθῶν μετέβη εἰς τὴν δεσποζομένην Ἀσίαν, ὅπου τὰ ἦθη ἦσαν πολυτελῆ καὶ ἐπὶ τὸ ἀσιατικώτερον ἐκτεταμένα· ἐσύγκρινε τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πρώτης μὲ τὴν ἀθλιότητα τῆς δευτέρας καὶ εἶδε τὴν διαφορὰν τοῦ βίου καὶ τῆς νομοθεσίας. Φαίνεται δὲ ὅτι τοὺς νόμους τῆς Κρήτης ἐλάβεν ὡς πρωτότυπον τῆς νομοθεσίας του· διότι ἐκ πρώτης ὀψως παρατηρεῖται ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων νομοθεσιῶν Κρήτης καὶ Σπάρτης ὁμοιότης. Βασιλεῖς καὶ εἰς τὰ δύο μέρη, Βουλὴ καὶ ἀρχὴ γερόντων, Κόσμοι καὶ Ἐφοροί, Ἀνδρεῖα καὶ Συσσίτια, Περίοικοι καὶ Εἰλωτεῖς· ἐγκράτεια, σκληραγωγία καὶ πολεμικὴ ἐν ἀμφοτέραις ἀσκήσεις (3). Κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν δὲ δι-

ατριεὴν του ἐπέτυχεν, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, νὰ συλλέξῃ τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, διατηρούμενα παρὰ τοῖς ἐγχόνοις τοῦ Κρεωφύλου· σκεφθεὶς δὲ ὅτι καὶ ταῦτα ἠδύναντο νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς πολιτικῆς τῶν συμπολιτῶν του ἀγωγῆς, ἐπιμελῶς συνήθροισε καὶ ἀντέγραψεν ὅπως μεταφέρῃ αὐτὰ εἰς τὴν πατρίδα του ἐπανερχόμενος. Πρῶτος λοιπὸν ὁ Λυκούργος κατέστησε γνωστὰ τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, περὶ ὧν πρότερον ἀμαυρά τις ἰδέα ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ ἄτινα σποράδην καὶ κατὰ τεμάχια μόνον κατεῖχον πολλοί. Οἱ Αἰγύπτιοι καὶ τινες τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων λέγουσιν ὅτι ὁ Λυκούργος μετέβη καὶ εἰς Αἴγυπτον· εἰς δὲ μόνος, Ἀριστοκράτης ὁ Ἰππάρχου ὁ Σπαρτιάτης, διηγεῖται ὅτι μετέβη καὶ εἰς Λυβίαν, Ἰθρίαν καὶ Ἰνδικήν. Ἀλλ' ἡ μαρτυρία τούτου παρ' οὐδενὸς ἄλλου ἐπιβεβαιουται.

Ἡ ἀπὸ τὴν Σπάρτην ἀπομάκρυνσις τοῦ Λυκούργου, ἥτις κυρίως ἐσκοπεῖ τὴν ἐξεύρεσιν ἀσφαλεστέρων μέσων πρὸς θεραπείαν τῶν ὅσα εἶδε δεινῶν κατὰ τὸ ἐλιγοχρόνιον διάστημα τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἀφῆρσε πάντα φραγμὸν ἐν τῇ Σπαρτιατικῇ πολιτείᾳ, καὶ τὰ πράγματα τῆς Σπάρτης ἐπανῆλθον εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν ἀθλιότητα· διότι ἐσωτερικαὶ στάσεις, προερχόμεναι ἐκ τῆς ἀνίσου διανομῆς τῆς ἰδιοκτησίας, τῆς υπερηφάνου ἀντιζηλίας τῶν εὐγενῶν καὶ τῆς ἐλαττωθείσης ἐξουσίας τῶν βασιλέων, ἐτάραττον αὐτὴν ἀδιακόπως. Ὁ λαὸς ἐπομένως ἐπόθει ἀνακούφισιν τῶν δεινῶν του· οἱ πλοῦσιοι ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας των, πάντες δὲ γενικῶς ἀτάραχον καὶ βεβαίαν διαβίωσιν· ὥστε πάντες ἐκ συμφώνου προσεκάλεσαν τὸν Λυκούργον καὶ ἀνέθηκαν εἰς αὐτὸν τὴν μέλλουσαν αὐτῶν

[3] ἔχει δ' ἀναλογία ἡ Κρητικὴ τάξις πρὸς τὴν Λακωνικὴν. Γεωργίου τε γὰρ τοῖς μὲν Εἰλωσι τῆς δὲ καὶ Κρησὶν εἰς Περίοικοι· καὶ Συσσίτια παρ' ἀμφοτέροις ἔστιν. . . οἱ μὲν γὰρ ἔφοροι τὴν αὐτὴν

ἐχουσι δύναμιν τοῖς ἐν τῇ Κρήτῃ καλουμένοις Κόσμοις· οἱ δὲ γέροντες τοῖς Γέρονσι κλπ. (Ἀριστο-Πολ. Βιβλ. β. κεφ. Ζ. § 3 Πλούταρχος εἰς βίον Λυκούργου. Πλάτων. Πολ. Νόμ. Μίνως. Στράβ. καὶ Παισαγ. Λάκων.]

εὐημερίαν, δεόμενοι νὰ σώσῃ, ὥς πολι-  
συχὺς θεός, καὶ αὐτοὺς καὶ τὴν πόλιν  
ἀπὸ τοῦ ἐπαπειλουμένου κινδύνου. Οὕτως  
ὁ Λυκούργος ἐχειροτονήθη νομοθέτης τῆς  
Σπάρτης περὶ τὴν ἐνάτην ἑκατονταε-  
τηρίδα, ὁλίγον μεταγενέστερος τοῦ Ο-  
μήρου καὶ πολλὸ ἀρχαιότερος τοῦ φι-  
λοσόφου Θάλητος.

Ὁ Λυκούργος, ἰδὼν τοὺς συμπολίτας  
αὐτοῦ οὕτως εὐνοϊκῶς πρὸς αὐτὸν δια-  
κειμένους καὶ θέλων νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς  
περιστάσεως, ἐσκέφθη ὅτι μερικοὶ νό-  
μοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιφέρωσι τὴν  
πολιτικὴν βελτίωσιν, διότι ἐπὶ παλαιῶν  
καὶ σεσαθρωμένων θεμελίων δὲν δύνα-  
ται νὰ στηριχθῇ ἀσφαλῶς νέα οἰκο-  
δομή, καὶ ἀπεράσισε τολμηρῶς νὰ  
οἰκοδομήσῃ ὅλως νέον καὶ μεγαλοπρε-  
πὲς νομοθετικὸν οἰκοδόμημα [1].  
ἔπρεπε λοιπὸν νὰ συνθλάσῃ τὰ  
δεσμὰ τῶν προλήψεων καὶ τὰς ἀ-  
πηρχαιωμένας ἔξεις, κόπτων καὶ  
καίων πᾶσαν σεσηπυῖαν ἢ νοσώδη σάρ-  
κα καὶ ἀναπλαττὼν νέον ἄνθρωπον (2),  
κατὰ τὴν πολιτικὴν του ἀρετὴν καὶ τὸ  
ὑψηλὸν φρόνημα. Διὰ τοῦτο ἔλαβε τὸν  
πολίτην ἀπὸ τὴν στιγμὴν τῆς συλλή-  
ψεως καὶ τὸν ἐχειραγώγησε μέχρι τοῦ  
τάφου, καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ-  
το ὁ νόμος ἐγένετο νέα ἔξις καὶ δευ-  
τέρα φύσις, ἢ δὲ καρδίᾳ αὐτοῦ πλάξ,  
ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐνετυποῦτο συναυξάνου-  
σα, συγγρηράσκουσα καὶ συσσεκρούμενη  
μετ' αὐτοῦ. Δὲν ἐθεώρησε δὲ ἄσκο-  
πον ὁ Λυκούργος πρὶν ἢ ἀρχίσῃ τὸ νο-  
μοθετικὸν αὐτοῦ ἔργον νὰ συμβουλευθῇ  
καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον, ὅπερ τότε  
ἔδωκεν αὐτῷ τὸν περιβόητον ἐκείνον χρη-

σμὸν, καθ' ὃν ἡ Πυθίᾳ ἀποκαλεῖ αὐτὸν  
θεοφιλεῖ καὶ διστάζει ἂν πρέπη νὰ ὀνο-  
μάσῃ αὐτὸν θεὸν ἢ ἄνθρωπον· ἀλλὰ μετὰ  
τινα σκέψιν παρὰδέχεται τὸ πρῶτον.

Ἦσαι, ὦ Λυκούργε, ἐμὴν πατρίδα νῆν  
Ζηνὶ φίλῃ; καὶ πᾶσιν Ὀλύμπιαι δώματι ἔχουσι.  
Δίξω, ἢ σὲ θεὸν μαντεύσομαι ἢ ἄνθρωπον.  
Ἀλλ' εἴτι καὶ μᾶλλον θεὸν ἔλπεται, ὦ Λυκούργε (6)

Καὶ ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ τούτου ἔτι  
μᾶλλον ἐνθαρρυνθεὶς ὁ Λυκούργος ἐπα-  
νῆλθεν εἰς Σπάρτην καὶ διεκοίνωσεν εἰς  
τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν πολιτῶν τὰς  
περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ πολιτεύματος  
ιδέας του, ἐπικαλούμενος τὴν σύμπρα-  
ξιν καὶ συνέργειαν αὐτῶν. Ἀμα δὲ ἐ-  
νόμισε κατάλληλον τὴν περίστασιν πρὸς  
ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου του, ἀπέστειλεν  
εἰς τὴν ἀγρᾶν τριάκοντα ἐκ τῶν καλ-  
λιτέρων πολιτῶν ὠπλισμένους μετὰ σκο-  
πὸν νὰ ἐκφοβίσωσι τοὺς τυχόν ἐναντι-  
ουμένους. Ὅτε δὲ ἤρχισεν ἡ ταραχὴ  
ὁ βασιλεὺς Χαρίλαος, ὑποθέσας ὅτι αὕτη  
ἀπέβλεπεν αὐτὸν ἀτομικῶς, ἐφοβήθη καὶ  
κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς χαλκιοῖ-  
κου Ἀθηνᾶς· ἀλλὰ, πεισθεὶς ἐπὶ τέλους  
εἰς τὰς ἐνόρκους τοῦ Λυκούργου διαβε-  
βαιώσεις, ἐπανῆλθε καὶ συμμετέσχε καὶ  
αὐτὸς εἰς τὰ πραττόμενα.

Πρῶτον νομοθετικὸν τοῦ Λυκούργου  
ἔργον ὑπῆρξεν ἡ σύστασις τοῦ σώμα-  
τος τῶν γερόντων, ἥτοι τῆς καλουμέ-  
νης Γερωνίας, δι' ἣς ἠθροίσθη νὰ πε-  
ριορίσῃ τὴν ὑπεροχὴν τῆς δυνάμεως, ἣν  
ἐκ διαλειμμάτων ἐλάβανον καὶ ὁ Δῆ-  
μος καὶ οἱ Βασιλεῖς, τοῦθ' ὑπερ ἦτο  
ἡ κυριωτάτη αἰτία τῶν ἐν Σπάρτῃ στά-  
σεων καὶ ταραχῶν. Προσδιώρισε λοι-  
πὸν τὴν ἰσχὺν τοῦ Δήμου, περιώρισε τὴν  
ἐπήρειαν τῶν βασιλέων καὶ ἡγαίρε φραγ-  
μὸν (7) μεταξὺ αὐτῶν διὰ τῆς συστά-  
σεως τῆς Γερωνίας, ἥτις ἦν, κατὰ  
τὸν Πλάτωνα, τὴν νεανικὴν φύσιν μετὰ

(4) Ἡ οἰκὶ τὰ μεγάλα ἀδικήματα καὶ τὴν ἄ-  
κρατον πονηρίαν ἐκ φύλης, ἀλλ' οὐ νεανικῆς φύ-  
σεως τροπῇ διολλουμένους γίνεσθαι· ἀσθενῆ δὲ φύ-  
σιν, μεγάλως οὕτε ἀγαθῶν, οὕτε κακῶν αἰτίαν  
ποτὶ εἶσεσθαι. Πλάτων. Πολιτ. Β. βλ. VI.

(5) Εὐθύς ἐπεχειρεῖ τὰ παρὶντα κινεῖν καὶ με-  
θιστάναι τὴν πολιτείαν, ὥς τῶν κατὰ μέρος νό-  
μων οὐδὲν ἔργον οὐδ' ὄφελος, εἰ μὴ τις ὥσπερ σώ-  
ματι πονηρῷ καὶ γέμοντι παντοδαπῶν νοσημα-  
των τὴν ὑπερχυρταν ἐνότητάς καὶ μεταβιβάζων καὶ  
σιν ὑπὸ φαρμάκων καὶ καθαρμῶν ἐτέρας ἀρξή-  
ται· διαίτης· Πλουτάρχ. Λυκούργ. § Β.

(6) Πρόξ. Β. βλ. I § 63. Πλάτων περὶ Νου-  
θεσιας διάλογος Β. Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Β. βλ. Β'.  
κερ. στ.

(7) Οἷον ἔρμα τὴν τῶν γερόντων ἀρχὴν. (Πλάτ.  
ταραχ. Λυκούργ.)

θείας τινός δυνάμεως, ἥτοι τῆς φρονήσεως. (8) Ἡ ἐξουσία λοιπὸν τῶν γερόντων, τεθεῖσα ὡς τρίτῃ δυνάμει μεταξὺ τῶν δύο ἀντιμαχομένων, ἔφερεν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς ἰσορροπίαν τὴν πολιτείαν καὶ ἐξησφάλισεν αὐτὴν ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους παρεκτροπᾶς.

Τὴν ἐφ' ὅρου ζαῆς ἀρχὴν τῶν γερόντων συνεκρότουσαν εἰκοσιοκτὼ ἐξήκοντα εἰς πολῖταις, οἵτινες μετὰ τῶν δύο βασιλέων ἐσχημάτιζον τὸ ἀνώτατον κριτήριον· ἐπρότεινον δὲ τὰς ὑποθέσεις εἰς τὸν Δῆμον, ὃν καὶ προσεκάλουσαν εἰς τὰς κοινὰς συνελεύσεις. Καὶ ἂν μὲν οἱ δύο Βασιλεῖς συνεφώνουν, ἡ ἀρχὴ τῶν γερόντων ἦν οὗτο μετὰ τοῦ δήμου, ἂν δὲ ἡ δυνάμις τοῦ δήμου ἀπεκαθίστατο ἰσχυρὰ, προσεκολλᾶτο εἰς τὴν μερίδα τῶν Βασιλέων, φυλάττουσα πάντοτε ἰσοσταθμίαν τινά. Τοσοῦτον δὲ σπουδαῖον ἐθεώρησεν ὁ Λυκούργος τὸ ἔργον τοῦτο, ὥστε ἐφρόντισε νὰ ἐπικυρωθῇ καὶ παρὰ τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου διὰ τῆς ἀκολουθοῦσης ῥήτρας: «Διὸς ἑλλανίου καὶ Ἀθηναῖς ἑλλανίας ἱερὸν ἰδρυσάμενον φυλάς φυλάζαντα, καὶ ὡς ἂν ὡς ἂν ἔξαντα, τριάκοντα, γερονσίαν οὖν ἀρχηγέταις, καταστήσαντα, ὥρας ἐξ ὧρας ἀπελλάξιν μεταξὺ Βαθύκας τε καὶ —Κνακίωνος, οὕτως εἰσφέρειν τε καὶ ἀφίστασθαι· δάμω δ' ἀγοράν εἰμεν καὶ κράτος». (9)

Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ γέροντες εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ προβουλεύωνται καὶ νὰ εἰσάγωσι τὰς προτάσεις αὐτῶν εἰς τὸν Δῆμον, ἵνα ἐπικρίνωνται παρ' αὐτοῦ· οὐδὲν ὅμως τῶν μελῶν αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ εἰσάγῃ τοιαύτην πρότασιν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὕστερον ὁ Δῆμος ἐπρόσθετε καὶ ἀφήρει διαστρέφων οὕτω τὴν ὑπὸ τῶν βασιλέων καὶ τῶν γερόντων προταθεῖ-

σαν γνώμην, οἱ Βασιλεῖς Θεόπομπος καὶ Πολύδωρος προσέθηκαν εἰς τὸν νόμον ὅτι: «Αἱ δὲ σκολεῖαν δὲ δᾶμος ἔλοιτο, τοὺς πρεσβυγενέας καὶ ἀρχηγέτας ἀποστατήρας εἰμεν· τοῦτέστι ἐδίδετο τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς γέροντας νὰ μὴ ἐπικυρώσιν τὴν γνώμην τοῦ δήμου ὅταν αὕτη διὰ τῶν ἐπιγενομένων τροπολογίων ἤθελε διαστραφῇ παρ' αὐτοῦ.

[Ἐπεται τὸ τέλος]

## Ἡ ΤΟΥ ΒΟΛΤΑΙΡΟΥ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

Περὶ κοινὰς τινεὶς ἐκ τοῦ λόγου  
τοῦ ἐκφωνηθέντος

ΥΠὸ

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΟΥΓΚΛ.

Πρὸ 400 ἐτῶν ἀνθρωπὸς τις ἀπέθανε πλήρης ἐτῶν, ἔργων καὶ τῆς μάλλον ἐνδόξου ἅμα καὶ θαρείας εὐθύνης, εὐθύνης δηλονότι τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης νοθετήσεως καὶ διορθώσεως τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως. Ἀπῆλθεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀρῶν τοῦ παρελθόντος, καὶ τῶν εὐλογιῶν τοῦ μέλλοντος—καὶ αὐταὶ εἰσι δύο υπερήφανοι φάσεις δόξης—ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπευφημιῶν τῶν συγχρόνων αὐτοῦ καὶ τῶν μεταγενεστέρων, καὶ τῆς ἀποδοκιμασίας καὶ ἀποστροφῆς τῆς ἐκχυθείσης ὑπὸ τοῦ ἀδυσωπῆτου παρελθόντος ἐπὶ τοὺς πολεμήσαντας αὐτό. Ἐξεπλήρωσε τὴν ἀποστολὴν του ἀριδὴλως ἐκλελεγμένος ὑπὸ τῆς υπερτάτης θελήσεως, ἥτις ἀποκαλύπτεται τότε σαφῶς ἐν τοῖς νόμοις τοῦ πεπωμένου ὅσον καὶ ἐν τοῖς νόμοις τῆς φύσεως. Ὅγδοήκοντα ἔτη ζῶν συνεπλήρωσε, ὡς γέφυρα τοῦ δια-

[8] Καὶ μετὰ ταῦτα εἶτι φύσις τις ἀνθρωπίνη μεμυγμένη θεῖα τινὶ δυνάμει... μίγνυτο τὴν κατὰ γῆρας σφύρα δυνάμει τῇ κατὰ γένος αὐθάδη εὐμυῖαν, τὴν τῶν δικτῶ καὶ εἰκοσι γερόντων ἐπὶ τῶν φρονεῖ· τὰ μέγιστα τῇ τῶν βασιλέων ποιήσαντα δυνάμει. [Πλάτων. Νόμ. β' βλ. III.]

(9) (10) Πλούταρχος ἐν βίῳ Λυκούργου.